

PEDAQOJİ ELMLƏR

Müasir Azərbaycan təhsilində innovasiyaların metodları

Könül İsmayılova

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin müəllimi,

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

E-mail: coral_island@rambler.ru

Rəyçilər: filol.ü.e.d., dos. H.Ə. Əliyeva,
filol.ü.f.d., dos. Q.N. Süleymanova

Açar sözlər: innovasiya, tədris, pedaqoji sistem, təlim texnologiyaları, metodlar

Ключевые слова: инновации, преподавание, педагогическая система, технологии обучения, методы

Key words: innovation, teaching, pedagogical system, training technologies, methods

İnnovasiya mənimsəmə prosesidir, bu proses formalaşma və kompleks bir fəaliyyətdir. İnnovasiya bir yenilik olaraq məqsədyönlü təcrübə, insanların fəaliyyəti, üsul və yeni texnologiyalarıdır. İnnovasiya üsulları tədris üsullarıdır "müəllim-şagird", "müəllim-tələbə", münasibətlərində və dərsin tədrisində qarşılıqlı yeni yolların mexanizmidir. Tədris metodları elmi fikirlərin həyata keçirilməsi üçün tədris prinsiplərinin məqsədləri, vəzifələri, məzmun və mexanizmdir. Y.A. Komenski yazmışdır: "Tədris – ağır yüklü yorucu deyil, bir oyun kimi xüsusi olaraq hazırlanmış sakit bir cənnətdir, asanlıqla ağıl və bədənin həyata keçirə biləcəyi elmi bilik olmalıdır". Pedaqoji sistemin hər struktur komponenti açıq məlumatdır, enerji və informasiya ətraf mühitlə mübadilə edən bir sistemdir.

Təhsildə yeni maraq yaratmaq üçün yeni yanaşma üsullarından – təhsildə yeni innovasiyalardan istifadə bir müəllim silahı kimi mükəmməl tədris metodu hesab olunur. Bu metodlar eyni qaydada stabil öyrənilir. Müəllim bu metodlar üzərində işləyərək, məcazi olaraq onlara sahiblik edərək daima qayğı göstərməlidir. Bu səbəbdən innovasiya vaxt keçdikcə yeni xətt üzrə daima ardıcılıqla yenilənməlidir.

"Dünyada gedən qloballaşma və Azərbaycan təhsil sisteminin Avropa təhsil sisteminə inteqrasiyası təhsil sistemində yeni təlim texnologiyalarından, fəal və interaktiv təlim metodlarından, yeni texnologiyalardan istifadə edilməsini tələb edir" (1, 3).

Hər bir fəal, işgüzar Azərbaycan müəllimi şagirdlərin sosial şəraitini, ictimai mühitini, milli mentalitetini, adət-ənənələrimizi, fənnin, mövzunun fundamentallığını və ya praktikliyini, fənlərarası əlaqəni, hətta bilgilərin inteqrasiyasını, yaş və anlaq həyat təcrübəsi səviyyəsini və pedaqoji-metodik, psixoloji-iradi xüsusiyyətləri nəzərə almalı, prosesin təşkilinə yaradıcı yanaşmalıdır (2, 35).

Ümummillə lider Heydər Əliyev deyib ki, "Bu gün dünyada belə bir tendensiya var: Qloballaşmış cəmiyyət formalaşdırmaq. Buna isə elmin, təhsilin gələcək uğurları və insanların təfəkkürünün yenilənməsi hesabına nail olmaq olar."

Bu gün təhsilimizin uğurla inkişaf etdiyini əminliklə deyə bilərik. Heydər Əliyevin uzun illər əvvəl tövsiyə və arzu etdiyi innovativ təhsil isə öz rolunu oynamaqda davam edir.

İnsan fəaliyyətinin bütün sahələrində olduğu kimi təhsildə də innovasiyaların mühüm rolu

vardır. Əslində təhsil tarixindəki bütün islahatlar ictimai inkişafdan doğan innovasiyaların təhsildə sistemli tətbiqinə xidmət etmişdir. Təəssüf ki, təhsil tarixində elə islahatlar da olmuşdur ki, onların müəllifləri və icraçıları innovasiya haqqında təsəvvürlərə malik olmamışlar. Innovasiyalara əsaslanmayan islahatlar, bu proseslərin düzgün layihələnməməsi nəticəsində təhsil sistemi iflic edilmiş, onun islahatdan əvvəlki işlək mexanizmi dağıdılmış, yeni təhsil modeli isə yaranmamışdır. Necə deyərlər, islahatlar "qaş düzəltmək əvəzinə göz çıxartmışdır".

Innovasiya – təhsildə yeni məzmun, metod və formaların fəaliyyətlərinin yeni biliklərin müştərək tətbiqi təşkili nəzərdə tutulur. Innovasiyalar ilk növbədə təhsildə özünü göstərərək – müəyyən məqsədli inkişaf proqramları çərçivəsində lokal formada həyata keçirilə bilər. Innovasiyalar, ideyanın formalaşması, məqsədin müəyyənləşməsi, təcrübə sınaq və eksperiment, innovasiyanın yayılması və reallaşması mərhələləri keçir. “Müasir təhsildə gedən qlobal proseslərin səciyyəvi xüsusiyyəti onun fasiləsiz modernləşməsidir. Təhsildə modernləşmənin əsas məqsədi bu gün reallaşan kütləvi təhsil şəraitində yüksək keyfiyyətə nail olmaqdır. “Pedaqoji sistemin yeniləşməsi çox vacib və aktual ideyadır. Çünki təhsil cəmiyyətin simasıdır. Cəmiyyətin inkişafı təhsildə də öz əksini tapmışdır. Ölkədə siyasi sistemin dəyişməsindən sonra cəmiyyətdə olduğu kimi təhsildə də yeniliklər baş vermişdir. İndi yeni tip məktəblər yaranmışdır” (3, 43). Alternativ təhsil planları, dərslikləri, dərs vəsaitləri yaranmışdır. İnkişaf etmiş ölkələrin təhsil sistemləri qlobal tendensiyalara uyğun inkişaf edir. Qlobal tendensiyalar isə dünyanın yeni inkişaf səviyyəsi ilə müəyyən edilir. Bu məqsədlə bir çox ölkələrdə müvafiq təhsil strategiyaları və inkişaf proqramları hazırlanmış, hazırda icra edilməkdədirlər. Bu gün təhsildə strateji yanaşma digər fəaliyyət sahələrinə nisbətən vacibdir. Bu yaxınlarda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin imzaladığı sərəncamla "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası" təsdiq olunmuşdur. Hesab edirik ki, bu strategiyanın icrası innovativ ideyalar əsasında milli təhsilin inkişafına dəstək verəcək” (4).

Təsədüfi deyil ki, bu il Təhsil Nazirliyi tərəfindən dövlət ümumtəhsil müəssisələri və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq bütün ümumtəhsil müəssisələrində işləyən pedaqoji işçilər üçün inkişaf və innovasiyalar üzrə qrant müsabiqəsi təşkil olunmuşdur. Bu müsabiqə təhsil müəssisələrinin dövlət-ictimai uğurlu idarəetmə modellərinin aşkarlanması, dəstək verilməsi və yayılması; pedaqoji işçilərin peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi; zəruri tədris-metodik bazanın, məktəbdə metodik xidmət sisteminin təkmilləşdirilməsi, müasir texnoloji infrastrukturun formalaşması və inkişafı; istedadlı uşaqların aşkar olunması və dəstəklənməsi üçün yaradıcı mühitin inkişaf etdirilməsi; sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların təhsil alması üçün xüsusi imkanların və şəraitin yaradılması; psixoloji xidmətin təşkili və effektivliyinin artırılması; tədrisin keyfiyyətinin idarə olunmasında müasir qiymətləndirmə vasitələrinin tətbiq edilməsi və təhsil və maarifçilik xarakterli tədbirlərin təşkili üzrə keçirilir. Düzgün motivasiya müəllimin şəxsiyyətinin uğurlu tətbiqi, özünü kəşf etmə və özünü reallaşdırmasını təmin edir. Müəllimin şəxsiyyətinin xüsusiyyətləri innovasiyaya həssaslıq dərəcəsini müəyyənləşdirir.

Gələcək müəllimin innovasiya üçün hazırlığının aşağıdakı məzmunu nəzərdə tutulur: pedaqoji texnologiyaların innovasiyasına, anlayışına və riyaziyyatına sabit maraq; pedaqoji texnologiyaların bölməsində onların biliklərini daim zənginləşdirmək; yeniliklərin fərdi elementlərinin təkmilləşdirilməsi üçün konstruktiv təkliflərin hazırlanması və inkişaf etdirilməsi; pedaqoji təcrübədə müstəqil dərs planlaması; çətinliklər olmadan təhsil fəaliyyətinin təzahürü, fərdi elementlərin seçilməsində və istifadə olunmasında öz yaradıcı

yanaşmalarına malik olma. İnnovativ proseslər, pedaqoji nəzəriyyə və praktika gələcək müəllimlərin təlimi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Hazırda təhsil yalnız yenilik mahiyyətindən ibarət deyil, innovativ təhsil texnologiyalarının geniş arsenalı olan, alternativ layihələr və sistemləri üzrə işləməkdir.

Beləliklə, innovasiya fəaliyyətinin effektiv həyata keçirilməsinin uğurlu nəticəsi cəmiyyətin maraqlarına uyğun olaraq, inkişaf xüsusiyyətlərini təmin etmək və elmi-texniki potensialın qorunub saxlanmasıdır.

Məqalənin aktuallığı. Pedaqoji nəzəriyyə və praktikada baş verən yeni proseslərin gələcək müəllimlərin peşəkar hazırlığı üçün qarşıya ciddi tələblər qoyur. Pedaqoji vəziyyət bizə müəllimin fəaliyyətinin inkişafı və təhsilin strateji istiqamətlərindən biridir. Bu gün yalnız yaradıcı bir şəxs öz fəaliyyətini pedaqoji nəzəriyyə və praktikada baş verən innovativ proseslərlə əlaqələndirə bilər.

Məqalənin elmi yeniliyi. Davamlı təhsil şəraitində müəllimlərin və tələbələrin innovativ pedaqoji fəaliyyətə hazırlığı yollarını əsaslandırmaq və inkişaf etdirmək mühüm şərtdir. Pedaqoji hazırlıq sistemində innovasiyaların rolu və yeri haqqında dərin anlaşma əldə etmək üçün müəllim, pedaqoji fənlər üzrə tədris prosesində istifadə olunan yaradıcılıq qabiliyyətli komponentlərinin xüsusi bir sistemini hazırlamalıdır.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalə doktorantların, bakalavr, magistrantların və gənc müəllimlərin elmi axtarışlarının qaynaqlarına çevrilə bilər.

Ədəbiyyat

1. A.M. Nəzərov. Müasir təlim texnologiyaları: Dərs vəsaiti. Bakı: ADPU-nun nəşriyyatı. 2012.
2. İ.B. Əhmədov. Təhsil innovasiyalarının idarə edilməsi. "Azərbaycan müəllimi" qəz., 2014, 31 yanvar.

К. Исмаилова

Методы инноваций в современном азербайджанском образовании

Резюме

Иновационные процессы, происходящие сегодня в педагогической теории и практике, предъявляют серьезные требования к профессиональной подготовке будущего учителя. В настоящее время нельзя считать педагогически грамотным специалистом учителя, не понимающего сущность инновационной деятельности в сфере образования, не изучающего специфику инновационного движения в образовании, не владеющего обширным арсеналом инновационных образовательных технологий, не работающего в альтернативных проектах и системах. Анализ литературных источников и реальной педагогической ситуации позволяет утверждать, что развитие инновационной деятельности учителя является одним из стратегических направлений в образовании.

K. İsmayilova

Methods of innovation in modern Azerbaijan education

Summary

Innovative processes taking place today in pedagogical theory and practice make serious demands on the professional preparation of the future teacher. At the present time, one can not be regarded as a pedagogically competent teacher who does not understand the essence of innovative activity in the sphere of education that does not study the specifics of the innovative movement in Russian school education that does not possess a vast arsenal of innovative educational technologies that does not work in alternative projects and systems. The analysis of literary sources and the real pedagogical situation makes it possible to assert that the development of the innovative activity of the teacher is one of the strategic directions in education.

Redaksiyaya daxil olub: 04.05.2018